

Юрій МЕЛЬНИЧОК,

orcid.org/0000-0002-8576-5963

аспірант кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)
melnychok2016@gmail.com

СТРУКТУРА ТАКТИЧНОГО ВІДТИНКУ 24 «МАКІВКА» (1947 – 1949)

У статті на основі невідомих та маловідомих документальних матеріалів Відтворюються особливості функціонування та діяльності однієї з найважливіших складових УПА ТВ-24 «Маківка» (1947 – 1949), розкривається її структура. Простежено зміни у складі відділів і підвідділів та у керівному наповненні ТВ-24 «Маківка».

Ключові слова: повстанці, ТВ-24 «Маківка», ОУН, командування.

Yuriy MELNYCHOK,

Post-graduate student, Head of the Ukraine's History Department
of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) melnychok2016@gmail.com

THE STRUCTURE OF THE TACTICAL SECTOR 24 «MAKIVKA» (1947 – 1949)

In the article on the basis of unknown and little-known documentary materials the features of functioning and activities of one of the major UPA compound, namely TS (Tactical Sector) - 24 «Makivka» (1947 – 1949) are reconstructed, its structure is disclosed. The structural changes in its units and subunits, as well as in the filling of TS-24 «Makivka's» administration have been investigated.

The article's purpose is to reveal the structure and features of functioning of one of the major UPA compounds, to restore the structure and personnel filling of the composition links of the TS-24 «Makivka» (1947 – 1949).

The author has found out, that the units, which had arrived from abroad, became an essential replenishment of the insurgent troops. In June, 1947 the OUN Leadership issued the instruction of the UPA disbandment and of the complete transition into the armed underground. As a result of that, the UPA units TS-22 «The Black Forest» and TS-23 «Mahura» were completely demobilised by the end of 1947 and translated into the armed underground. The UPA units remained on the territory of TS-21 «Hutsulshchyna» and TS-24 «Makivka». Here it is necessary to recollect the fact that in May – September, 1947 a number of UPA units and subunits, – according to the MGB (Russian for SSD – State Security Department) data, nearly 360 persons, – crossed the border and passed from Poland on the territory of Drohobych region. They became an essential support for the Drohobych nationalists. Those groups were reorganised. Some were sent into the armed underground, of the others the UPA sections were created. In general, the structure of TS-24 «Makivka» in 1947 – 1949 had (in autumn of 1947) the following scheme: 1) the unit 90 named after B. Khmelnytskyi, its commander was «Hruzyn» («A Georgian»); a) the subunit 473, its commander was «Hamaliia»; б) subunit 474, its commander was «Syrotiuk»; в) subunit 475, its commander was «Haidamaka»; 2) unit 91 «Bassein», its commander was «Tarasko»: a) subunit 476, its commander was «Ruban'»; b) subunit 477, its commander was «?»; c) subunit 478, its commander being «Bereznyi»; 3) unit 92 «Bulava», its commander was «Orlenko»; subunit 479, the commander was «Kobza»; 4) unit 95A «Lemkivskyi» (arrived from Poland): a) subunit 513 with «Orikh» as its commanding officer; b) subunit 514 with the commander «Bairak»; 5) unit «Surma», the commander was «Bir» («Oak wood»; it arrived from Poland): a) subunit 507, its commander «Letun» («A Flier»); б) subunit 508, its commander «Skrytyi»; c) unit 509, its commander «Voron» («Raven»). After the reorganisation in August, 1947: the unit's «Bir» was 44 men strong; b) unit 90 under commander «Hruzyn» was 47 riflemen string. According to the decision of Drohobych district OUN Leadership chief I. Lavriv-«Nechai» of 9/27/1947, the subunit 475 under commander «Haidamaka» was disbanded and a part of its riflemen was transferred into a territorial network, and the rest were included into the subunit 514 under the commander «Bairak». At the same time, the Khmelnytskyi unit 90 was demobilised on July, 27th (24), 1948 and its fighters replenished the armed underground. Unit 91 «Bassein» was disbanded on August, 27th, 1948. At the same time, unit 477 under the command of «Chorniak» continued its activities up to September, 1949, when the final liquidation took place. The Sich riflemen of this subsection, together with the commander of TS-4 «Makivka» S. Stebelskyi-«Khrin» went for a raid into the West. Thus, in September, 1949 the last UPA subunit on the Carpathian area of the OUN ceased functioning.

Key words: insurgents, TS - 24 «Makivka», OUN, military unit, section.

Постановка проблеми. Упродовж років боротьби ОУН і УПА проти радянської адміністрація у виділяються різноманітні періоди, які відрізняються інтенсивністю та масштабністю, а також чисельністю втрат кожної зі сторін. Звісно, що втрати особового складу змушувати керівників оперативно реагувати та знаходити заміну, реорганізувати структурні підрозділи тощо. Розкрити усі адміністративні-територіальні та внутрішньо-організаційні зміни в українському визвольному русі залишається актуальною проблемою, розв'язання якої ускладнюється розпорошеністю та відсутністю доступу до архівних джерел, ідеологічною заангажованістю деяких авторів, а також низкою інших причин.

Аналіз актуальних досліджень. Окремі аспекти функціонування ТВ-24 «Маківка» розглянуто в узагальнювальних працях Д. Веденєєва і Г. Биструхіна (Веденєєв, Биструхін, 2007; Веденєєв, Биструхін, 2006), А. Кентія (Кентій, 1999а; Кентій, 1999б), Ю. Киричука (Киричук, 2000; Киричук, 2003) та А. Русначенка (Русначенко, 2002). Кадровий склад структурних одиниць УПА в 1947 – 1949 рр., зокрема ТВ-24 «Маківка» вивчав Петро Содоль (Содоль, 1994; Содоль, 1995). Проблема життя і діяльності окремих командирів повстанського руху та працівників Карпатського крайового проводу розглядають Григорій Дем'ян (Дем'ян, 2000), Микола Когут (Когут, 2001; Когут, 2002; Когут, 2003; Когут, 1999) та ін. Окремі біографічні дані про керівний склад повстанських відділів містяться у регіональних дослідженнях діяльності УПА, серед яких найбільш цінними представляють праці Б. Виханського (Виханський, 2004), М. Гаврилюка (Гаврилюк, 1997), М. Галіва (Галів, 2007), Г. Гром (Гром, 2002), О. Данилишина (Данилишин, 2012), В. Мороза (Мороз, 1999; Мороз, 2000), Р. Щура (Щур, 2006). Водночас спеціальне дослідження, присвячене особливостям утворення та функціонування ВО-5 «Маківка», її кадровому наповненню, відсутнє.

Мета статті – розкрити структуру, особливості функціонування однієї з найважливіших складових УПА, встановити структуру та кадрове наповнення складових ланок ТВ-24 «Маківка» (1947 – 1949).

Виклад основного матеріалу. 28 липня 1946 р. о 8.00 у с. Ватарку Воловецького р-ну зайшов відділ у кількості до 50 осіб. Усі підпільники були одягнуті у форми офіцерів червоноармійських військ МВС. Підпільники розбилися на групи й спробували захопити дільничного уповноваженого, але його вдома не виявилось. Голові сільради підпільники заявили, що вони прибули з Воловця й мають завдання провести огляд зброї у бійців ВБ та його реєстрацію. Командир ВБ, не підозрюючи, що це підпільники, представив 4 гвинтівки, які останні забрали з собою. Інші, запідозривши, що це не війська МВС, зброю не здали і повідомили у Воловець, звідки виїхала чекістсько-військова група, яка, однак, запізнилася і не застала відділ у селі, але організувала переслідування територією Дрогобицької області. О 23.00 одна з військових груп між селами Кривка і Гусне зіштовхнулася з відділом. Після бою відділ, користуючись темрявою, зник. На місці бою залишилися відібрані у бійців ВБ гвинтівки, речі, плащамети та інше. В одній із кинутих підпільниками гімнастеров виявили список підпільників по псевдах із відділу «Грузина», що дало підставу стверджувати про операції цього відділу на Закарпатті (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 35 (1960). Спр. 1. Арк. 14).

6 жовтня 1946 р. у Турківському р-ні, де дислокувався 104 прикордонний відділ, у с. Ісаї група радянського партійного активу зіштовхнулася з сотнею «Кармелюка», яка влітку 1945 р. перейшла кордон із території Польщі. У результаті цієї сотнею були вбиті: 1) заввійськовим відділом Турківського РК КП(б)У Лапин; 2) оперуповноважений ВББ Турківського РВ МВС мол. лейтенант Полковников; 3) дільничний уповноважений міліції Турківського РВ МВС – Баранець. 104 прикордонним відділом спільно із Турківським РВ МВС для ліквідації сотні були направлені 3 військові групи. 10 жовтня 1946 р. одна з цих оперативних груп мала бойове зіткнення з відділом «Кармелюка» (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 32 (1960). Спр. 5. Арк. 108зв.).

Чекісти склали перелік випадків пропуску прикордонними військами повстанців через державний кордон у 1947 – 1948 рр. Зокрема, у березні 1947 р. у Нижанковицькому р-ні (7 ПВ) перейшли 2 особи; 2 травня 1947 р. у Нижанковицькому р-ні (5 ПВ) перейшли 6 осіб із сотні «Мирона»; у травні 1947 р. у Турківському р-ні (5 ПВ) перейшов відділ «Орленка» (пізніше «Тараска», відтак «Рубана») (до 50 осіб); 12 травня на ділянці 5 ПВ в р-ні Нижньої Тарнави перейшла група з 6 бійців і сотник «Мирон»; 27 травня 1947 р. у районі с. Дзвиняч-Гурний Турківського

р-ну перейшло 5 бійців відділу «Кармелюка»; наприкінці травня на тій же ділянці, на території Стрільківського р-ну, з Польщі перейшла держкордон група «Орленка» чисельністю до 70 бійців; 11 червня на ділянці 5 ПВ у р-ні Нижній Турів Боринського р-ну з Польщі перейшла група з 4 бійців; у ніч на 12 червня у с. Лодина Нижньоустрицького р-ну на ділянці 6 ПВ з Польщі перейшла держкордон група «Медведя» кількістю 5 бійців; у червні 1947 р. у Нижанковицькому р-ні (7 ПВ) перейшла 1 особа зі сотні «Орленка»; у червні 1947 р. у Боринський р-ні (5 ПВ) перейшли 4 особи з відділу «Орленка»; у червні 1947 р. у Нижньоустрицькому р-ні (6 ПВ) перейшла 1 особа під псевдо «Великий»; у червні 1947 р. у Нижньоустрицький р-н (5 ПВ) перейшла 1 особа; 27 червня на ділянці 5 ПВ північніше с. Горішній Дзвеняч Турківського р-ну через держкордон прорвалася група «Кармелюка» (8 бійців); 29 червня 1947 р. у Боринський р-н (5 ПВ) перейшли 124 особи зі сотень «Хріна», «Стаха», «Біра»; у червні 1947 р. у Нижанковицький р-н (7 ПВ) – 9 осіб; 2 липня відбувся перехід відділу «Медведя» (5 бійців); у ніч з 14 на 15 серпня 1947 р. на ділянці 5 ПВ, у районі с. Нижня Тарнава Стрільківського р-ну, перейшла держкордон із Польщі група Федора Делини-«Буревого» (35 бійців); 17 серпня 1947 р. у р-ні с. Погари на ділянці 5 ПВ прорвалася група чисельністю 24 особи; у серпні 1947 р. у Турківський р-н перейшли 5 осіб на чолі з повстанцем «Ствер»; у серпні 1947 р. у Турківський р-н (5 ПВ) – 35 особи відділу «Буревого»; у серпні 1947 р. у Турківський р-н (5 ПВ) – 24 особи; 2 вересня 1947 р. перейшов відділ «Сокола» (5 бійців); у жовтні 1947 р. у Нижанковицький р-н (7 ПВ) перейшли 6 осіб (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 182. Арк. 101); у вересні 1947 р. у Нижанковицький р-н (7 ПВ) – 8 осіб; 29 жовтня 1947 р. у Добромільський р-н (6 ПВ) – 6 осіб на чолі з «Мухою»; у грудні 1947 р. у Нижанковицький р-н (7 ПВ) – 4 особи; у 1947 р. у Мостиський р-н перейшов 1 повстанець; у квітні 1948 р. у Нижанковицький р-н (7 ПВ) перейшли 4 особи (керівник «Сокіл»); у травні 1948 р. у Нижньоустрицький р-н (5 ПВ) перейшли 2 особи; у вересні 1948 р. у Мостиський р-н – 4 особи; у жовтні 1948 р. у Мостиський р-н – 2 особи. Таким чином, за наявними офіційними і агентурними даними, впродовж квітня – липня на територію Дрогобицької області з території Польщі перейшли: 2 сотні (до 160 осіб), 2 групи (до 50 осіб), куц чисельністю (до 10 осіб), членів проводів (до 3 осіб), всього, до 250 осіб (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 113. Арк. 10). Загалом кордон перетнули 9 груп чисельністю 312 бійців. При цьому загинули 117 осіб, а 5 було захоплено (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 120. Арк. 1, 61, 63, 94, 118зв., 136; Спр. 182. Арк. 102; Ф. 2-Н. Оп. 58 (1953). Спр. 11. Т. 1. Арк. 285; Оп. 99 (1954). Спр. 2. Т. 3. Арк. 3, 4, 13; Дем'ян, 1996: 159). Загалом, у 1947 р. з Польщі на територію Дрогобицької області через кордон перейшло 11 груп чисельністю 336 осіб (а також додатково 30 бійців), разом – 366 осіб (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 120. Арк. 2, 27–28, 140зв., 142зв.–143). Для порівняння: МДБ УРСР зафіксувало впродовж 1947–1948 рр. 103 випадки таємного перетину державного кордону СРСР (загалом в усі західні області УРСР) із території Польщі (517 осіб), Чехословаччини (8 осіб), Угорщини (4 особи) та Румунії (11 осіб), в результаті чого були переміщені 540 осіб (у 1947 р. 83 випадки – 510 осіб, відповідно у 1948 р. – 20/30). 3-поміж переміщених були щонайменше 30 боївків ОУН і УПА (чисельністю не менше 435 осіб), 66 підпільників ОУН (кур'єрів та емісарів), 4 учасники польського підпілля, 14 агентів іноземних розвідок, 21 інша особа. Спецоргани вбили або затримали 191 особу при нелегальному перетині кордону (130 упівців, 34 оунівців, 2 учасників польського підпілля, 10 агентів іноземних розвідок, 15 інших осіб) (Ішук, Ніколаєва, 2010: 57–58).

Цікавий висновок про морально-бойовий стан відділів УПА, які перейшли влітку 1947 р. із Закарзоння на територію Дрогобицької області, робив Олекса Конопадський-«Острроверх». Зокрема стверджував, що ці вояки вважали себе більш досвідченими, загартованими і витривалими у боях, ніж їхні товариші з України. З цього приводу чотовий «Острроверх» з тактичного відтинку «Лемко» у своїх спогадах писав, що закарзонців – вояків УПА «характеризував розмах, бойовий гарт, відвага, бій для них був забавою, злютованість, карність, вони не були прив'язані до терену, їм було однако, чи воювати на Лемківщині чи Перемищині, на Словаччині чи під Києвом». Щодо бійців УПА з Дрогобицьчини, особливо з теренових відділів (СКВ), то їм, на думку згаданого автора, «бракує [...] розмаху, вони бояться ворога і дещо пригноблені». На ці закиди «Острроверху» говорили: «Поляків на Закарзонні можна було бити палицями і шапками. От спробуйте повоювати тут» (Кентій, 1999: 30).

За підрахунками репресивно-каральних органів, упродовж 1946 – 1948 рр. на територію західних областей УРСР через кордон в УРСР перейшов 41 кур'єр (у 1946 р. – 2, 1947 р. – 32, 1948 р. – 7). Із цих кур'єрів у 1947 р. було вбито 2, заарештовано 35; у 1946 р. – 1, у 1947 р. – 16, у 1948 – 18. У 1947 – 1948 рр. у Волинській області заарештували 7 кур'єрів, вбили 2 особи; у 1947 р. у Рівненській області заарештували 1 особу; 1948 р. у Закарпатській області заарештували 1 особу; 1946 р. у Станіславській області виявили 4 особи, у 1948 р. – 1 особу; у Львівській області затримали 10 осіб (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 42. Арк. 347; Т. 77. Арк. 45).

У серпні 1947 р. прибулий з Польщі С. Стебельський-«Хрін» провів реорганізацію, внаслідок якої політвиховником ТВ-24 призначено В. Гошку-«Мирона» та упорядковано наявні збройні одиниці: 1) відділ 90 імені Хмельницького – командир М. Горчин-«Грузин», до якого увійшли підвідділ 473 – старший вістун «Гамалія»; підвідділ 474 – старший вістун «Сиротюк»; підвідділ 475 – старший вістун Я. Чекас-«Гайдамака»; 2) відділ 91 «Басейн» – керівник старший булавний В. Ступка-«Тараско», включав підвідділ 476 – старший вістун В. Хашівський-«Рубань»; підвідділ 477; підвідділ 478 – старший булавний «Березний» (Відділ 91 «Басейн» утворений на терені Польщі в квітні 1946 р. внаслідок поділу сотні «Булава» на дві частини (Перегінець, 2008: 50)); 3) відділ 92 «Булава» – командир старший булавний Наконечний-«Орленко»; політвиховник «Грушка» сформований з підвідділу 479 командир старший вістун «Кобза». 3 Лемківських відділів УПА створили 2 відділи (відділ 92 «Булава», командир старший булавний «Орленко» 12 травня 1947 р. у складі 60 осіб перейшов в УРСР. В кінці червня 1947 р. командир «Мирон» провів реорганізацію, залишивши 1 підвідділ 479 у складі 32 осіб (Літопис УПА, 1990: 214)); 4) відділ 95А «Лемківська», командир старший булавний «Стах», політвиховник «Цяпка», включав підвідділ 513 – командир старший вістун В. Гудзик-«Оріх»; підвідділ 514 – командир старший вістун Сурівка-«Байрак»; 5) відділ 96 «Сурма» командир поручник В. Шишканиць-«Бір», політвиховник «Тарас», організований з підвідділу 507 – старший булавний «Летун»; підвідділ 508 – «Скритий»; підвідділ 509 – «Ворон» (Літопис УПА, 1990: 151). У серпні 1947 р. у складі ТВ-24 перебували відділ 96 командира «Біра» (44 бійці); відділ 90 командира «Грузина» (47 бійців) (Літопис УПА, 1990: 153).

У звіті командира ТВ-24 «Маківка» С. Стебельського згадується, що наприкінці червня 1947 р. хорунжий «Мирон» здійснив реорганізацію відділу 92. Причиною стала нібито низька боєздатність відділу, адже до його складу, як уже згадувалося, з літа – осені 1946 р. входили «старіки» відділів 91, 92 і 93. Майже половину стрільців було переведено до теренової сітки, а при відділі 92 «Булава» залишено один підвідділ 479 під командуванням старшого вістового «Кобзи», який нараховував 32 бійці (Літопис УПА, 1990: 214). Однак датування цього «мініреформування» видається сумнівним. Так, Д. Хоркавців-«Морозенко», який перебував з відділом «Орленка», власне, наприкінці червня, наполягає, що у той час сотня нараховувала до 60 вояків.

У період осені 1947 р. – 1948 р. у ТВ-24 «Маківка» функціонували: відділ 90 «ім. Хмельницького», командир Михайло Горчин-«Грузин» (розформовано 07.1948); відділ 91 «Басейн», командир Василь Ступка-«Тараско» (розформовано 08.1948), 1 підвідділ «Чорняк» (діяв до 1.10.1949); відділ 92 «Булава», командир Іван Наконечний-«Орленко» (розбитий 03.1948); відділ 95А «Лемківська», командир «Стах» (прибула із Польщі 07.1947, розформовано 09.1948); відділ 96 «Сурма», командир Василь Шишканинець-«Бір» (прибула із Польщі влітку 1947, розбитий 02.1948) (Літопис УПА, 1990: 151). Як пише П. Содоль, очоливши ТВ-24, С. Стебельський-«Хрін» провів реорганізацію відділів, в який увійшло п'ять неповних сотень (Содоль, 1994: 123–124). Командиром цього куреня призначено колишнього політвиховника відтинку – В. Гошку-«Мирона» (Гаврилюк, 1997: 432). Варто зазначити: цей курінь ніколи не діяв як цілісна бойова одиниця, а рештки сотень продовжували воювати окремо, інколи об'єднуючись у певних операціях.

На 1949 р. у ТВ-24 залишився один відділ 91 «Басейн» чисельністю 1 підвідділу 477 (нараховувалося 17 бійців); командир «Чорняк» (вбитий 3 травня 1949 р.), після нього командиром став хорунжий В. Гудзик-«Оріх» (Літопис УПА, 1990: 196). Саме цей відділ 92 «Булава» під командою старшого булавного «Орленка» 12 травня 1947 р. у складі 60 осіб перейшов в УРСР. Наприкінці червня 1947 р. командир «Мирон» провів реорганізацію, де залишив 1 підвідділ 479 у складі

32 осіб (Літопис УПА, 1990: 214). 27 вересня 1947 р. підвідділ 475 командира «Гайдамаки» з відділу 90 розформували (Літопис УПА, 1990: 154).

Наприкінці червня 1947 р. за вказівками мали перейти в американську зону окупації групи «Біра», «Стаха», «Хріна». Однак під час переходу на територію Чехословаччини ці сотні були розбиті спільними зусиллями чехословацьких і польських військових частин. Саме тому сотня «Стаха» була розформована, а її особистий склад влитий у сотню «Хріна»; сам «Стах» почав виконувати функції бунчужного сотні «Хріна». Сотня «Біра» оперувала до 2 березня 1948 р. на території Боринського р-ну, де 5 прикордонним відділом і військами МВС була ліквідована, а залишки сотні до 14 осіб влилися в сотню «Грузина». Під час операції були вбиті: «Бір», «Тарас» – його замісник, «Скритий» – політвиховник, «Ворон» – бунчужний та інші 28 осіб.

Група «Хріна» після переходу держкордону осіла на території Стрільківського і Старосамбірського р-нів. У вересні 1947 р. «Хрін» очолив ТВ «Маківка», а свою сотню передав «Стаху». У групі «Стаха» нараховувалося більше 50 осіб, які діяли на території Старосамбірського, Стрільківського і Хирівського р-нів (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 2. Т. 3. Арк. 8).

У своїх зізнаннях Тхорик зазначав 2 липня 1947 р., що у ніч з 29 на 30 червня 1947 р. під командуванням «Біра» із території Польщі перейшли 115 бійців. До складу сотні входили три чоти близько 70 осіб, дві чоти «Хріна» близько 45 осіб на чолі з сотенним «Хріном» і без бійців перейшов сотенний «Стах». Разом із сотенним «Біром» перейшов також надрайонний Ліського повіту «Сотник» з дружиною вбитого кущового «Грубого». Після збройного зіткнення з прикордонниками ніхто на територію Польщі не перейшов, за виключенням двох загублених стрільців: «Степовик» і «Клим» були вбиті радянськими прикордонниками (АУСБУ ЛО. Спр. 46717. Арк. 12зв., 17–17зв.). Були також пораненні стрілець «Дуб» із сотні «Біра» та стрілець із сотні «Хріна» (АУСБУ ЛО. Спр. 46717. Арк. 13). У своїх зізнаннях М. Москаль стверджував, що був у сотні «Стаха», яка була розбита; після цього «Стах» з 15 бійцями влився в сотню «Хріна» (АУСБУ ЛО. Спр. 46717. Арк. 64). На території СРСР вони розділились: 1 чота «Грань» – 22 бійців, 2 чота – «Оріх» – 20 бійців, 3 чота «Довгий» – 28 бійців, пішли з «Хріном» (АУСБУ ЛО. Спр. 46717. Арк. 65; Спр. 44217. Арк. 149–149зв.; Спр. П-25414. Арк. 115; ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 120. Арк. 68, 213).

Заарештований Дмитро Басараб-«Гринь» зазначав, що після переходу 30 червня 1947 р. сотень «Біра», «Стаха», «Хріна» та встановлення зв'язку із місцевим підпіллям «Хрін» передав керівництво сотнею «Стаху». Він перебував у ній до весни 1948 р., тобто до часу її розформування та переведення кадрів у підпілля ОУН (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 19 (1959). Спр. 9. Арк. 147). Крім цього, Дмитро Басараб-«Гринь» говорив, що був направлений в охорону провідника Карпатського крайового проводу ОУН «Єфрема» (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 19 (1959). Спр. 9. Арк. 148); 29 червня 1947 р. у складі сотень «Біра», «Стаха», «Хріна» перейшло 120 бійців.

У листі В. Фрайта-«Владана» до В. Сидора-«Шелеста» від 3 – 6.07.1947 р. зазначалося, що з-за лінії Керзона прибули два відділи – «Біра» та «Хріна». Відділ «Хріна» затримався на Самбірщині. Через кордон він прорвався тільки із однією чотою. Інші дві чоти не мали можливості прорватися. Оточені більшовиками, словацькими і польськими військами, вони були фактично ліквідовані, залишилися тільки 5 осіб. Відділ «Біра» переходив через Боринщину, куди більшовики кинули великі сили – 3 000 осіб і частково розбили відділ «Біра», який розділив відділ на три групи, одна із них розбита, загинули біля 10 осіб. Сам «Бір» вийшов цілим: «В останній час зібрано всіх 60 осіб недобитих, – це тіні, а не люди – обірвані, босі, на ногах висить м'ясо і світять голим задом». Територіальним провідникам були дані вказівки, щоб, вони надали їм матеріальну допомогу, – «подбали про них, дали білизну, бо рідко хто з них його має, купили всім взуття, штани та інший одяг, подбали про виснажених і хворих». Далі «Владан» пише, що віддав наказ поручнику «Ромку» розмістити стрільців у групах відділу «Грузина», оскільки ті не знають території і виснажені (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 9. Арк. 6).

У листі до В. Сидора-«Шелеста» від 29 серпня 1947 р. характеризувалися прибулі відділи «[...] Закінчивши навчання 17.07., я ще зустрівся із командиром із-за «К» «Хріном» і «Стахом», передав їх над районному провіднику «Зову», поручив йому подбати про цих людей, розмістити на території, відгодувати і вдіти (були сильно виснажені та обдерті), а сам із «Сатурном» і «Чор-

нотою» пішов у напрямі того місця, де сподівався зустріти Вас. [...]» (ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 23. Арк. 75). У червні 1947 р. Провід ОУН видав інструкцію стосовно розформування УПА і повного переходу до збройного підпілля. В результаті цього відділи УПА ТВ-22 «Чорний ліс» і ТВ-23 «Магура» були повністю демобілізовані до кінця 1947 р. і переведені в збройне підпілля. Відділи УПА залишились на терені ТВ-21 «Гуцульщина» і ТВ-24 «Маківка». Тут слід згадати, що у травні – вересні 1947 р. із Польщі на терени Дрогобицької області перейшла кордон низка відділів і підвідділів УПА, за даними МДБ, загальною чисельністю до 360 осіб. Саме вони стали суттєвою підтримкою для націоналістів Дрогобиччини. Ці групи були реорганізовані. Одних відправили в збройне підпілля, з інших створили підвідділи УПА. Загалом структура ТВ-24 «Маківка» в 1947 – 1949 рр. мала такий вигляд (осінь 1947 р.): 1) відділ 90 ім. Хмельницького командир «Грузин»: а) підвідділ 473 командир «Гамалія»; б) підвідділ 474 командир «Сиротюк»; в. підвідділ 475 командир «Гайдамака»; 2) відділ 91 «Басейн» командир «Тараско»: а) підвідділ 476 командир «Рубань»; б) підвідділ 477 командир «?»; в) підвідділ 478 командир «Березний»; 3) відділ 92 «Булава» командир «Орленко» а) підвідділ 479 командир «Кобза»; 4) відділ 95А «Лемківська» (прибула з Польщі): а) підвідділ 513 командир «Оріх»; б) підвідділ 514 командир «Байрак»; 5) відділ «Сурма» командир «Бір» (прибула з Польщі): а) підвідділ 507 командир «Летун»; б) підвідділ 508 командир «Скритий»; в) підвідділ 509 командир «Ворон». Після реорганізації у серпні 1947 р.: а) відділ командир «Бір» налічував 44 бійці; б) відділ 90 командир «Грузин» – налічував 47 стрільців; в) підвідділ командир (Літопис УПА, 1990: 151–153). Згідно з рішенням провідника Дрогобицького окружного проводу ОУН І. Лавріва-«Нечая» від 27.09.1947 р., підвідділ 475 командира «Гайдамаки» розформували і частину стрільців перевели в теренову мережу, а частина влилася до підвідділу 514 командира «Байрака» (Літопис УПА, 1990: 154). Натомість відділ 90 ім. Хмельницького демобілізували 27 (24) липня 1948 р., а вивільнених бійців влили в збройне підпілля (Літопис УПА, 1990: 157). Відділ 91 «Басейн» розформували 27 серпня 1948 р. (Літопис УПА, 1990: 185). Натомість продовжував діяти підвідділ 477 командира «Чорняка» аж до 1 жовтня 1949 р. – саме тоді відбулася остаточна ліквідація (Літопис УПА, 1990: 207). Стрільці цього підвідділу разом із командиром ТВ-24 «Маківка» С. Стебельським-«Хрін» пішли в рейд на Захід. Дорогою в Чехію у бою загинув командир «Хрін», а решта бійців дійшли до Німеччини. До речі, вони зберегли звіти відділів УПА ТВ-24. Відділ 92 «Булава» командира «Орленка» (літом 1946 р.) відійшов до Польщі і діяв там чисельністю 65 стрільців. 12 травня 1947 р. цей відділ повернувся в УРСР. Уже в червні 1947 р. у відділі провели реорганізацію, залишивши 1 підвідділ 479 чисельністю 32 особи (база Самбір-Дубляни), а в березні – квітні 1948 р. цей підвідділ взагалі був розбитий ВВ МДБ; відділ 95А «Лемківський» був демобілізований 10 вересня 1948 р. (саме після того, як підвідділ 514 розбили ВВ МДБ у серпні 1948 р.); відділ 96 «Сурма», командир «Бір», був розбитий прикордонними військами МДБ у лютому 1948 р. у районі Бориня–Славське (Літопис УПА, 1990: 213, 219–220, 229, 247–248, 251–253). Таким чином, у вересні 1949 р. перестав діяти останній підвідділ УПА на терені Карпатського краю.

29 червня 1947 р. о 23.00 у районі с. Ужок Боринського р-ну на радянську територію з Польщі перейшла сотня УПА «Біра», яка переслідувалася прикордонниками й понесла втрати: 3 вбитих і 3 захоплених у полон. При цьому чекісти захопили 2 автомати, 3 гвинтівки, 1 пістолет, 2 гранати, 200 патронів (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 32 (1960). Спр. 7. Арк. 183).

12 серпня 1947 р. оперативною групою УМДБ, яка діяла у Славському р-ні і яку очолював заступник начальника УМДБ підполковник С. Стехов, були отримані по с. Хітар дані про те, що сотня «Грузина» у складі близько 30 бійців замовила у населення с. Хітар на 19 серпня святковий обід, на який мали прийти ці повстанці. На основі отриманих агентурних даних підполковник С. Стехов розробив план з ліквідації сотні «Грузина». 19 серпня 1947 р. сотня «Грузина» чисельністю понад 30 бійців з'явилася у с. Хітар, де була оточена попередньо розставленими чекістсько-військовими групами. В результаті бою було вбито 15 повстанців і 3 захоплено живими. Чекісти захопили: 1 ручний кулемет, 3 автомати, 14 гвинтівок, 3 пістолети, 8 гранат, 1008 патронів. Радянська сторона мала 1 вбитого і 1 пораненого сержанта (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 32 (1960). Спр. 8. Арк. 120зв.).

Із 7 до 10 лютого 1948 р. 5 прикордонним відділом проводилася операція у Чорному лісі на стику Боринського і Славського районів (сс. Росохач і Орявчик, Гора-Шабела) з ліквідації сотні

«Біра», в результаті якої загинули 36 підпільників і 1 захопили живим. Серед вбитих ідентифікували сотенного «Біра». Під час операції захопили: 4 ручні кулемети, 14 автоматів, 16 гвинтівок і 38 гранат. Після переходу держкордону сотня «Біра» нараховувала до 65 осіб (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 32 (1960). Спр. 9. Арк. 84; Спр. 181. Арк. 41). Саме після цієї операції 11 лютого 1948 р. чекісти звітували, що сотня «Біра» була ліквідована повністю (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 32 (1960). Спр. 9. Арк. 85; Спр. 181. Арк. 41).

На території Боринського, Турківського, Стрілківського, Нижньо-Устрицького, Добромільського діяли групи УПА «Грузина» – 35 осіб, «Тараска» – 20, «Орленка» – 60, «Біра» – 35, «Хріна» – 55, «Стаха» – 34, «Буревого» – 35, а також група, яка перейшла через кордон – 25 осіб (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 120. Арк. 75).

За підрахунками чекістів, у січні 1948 р. на території Дрогобицької області 6 відділів, через понесені втрати, переформували та створили 4, загальною чисельністю 155 бійців. Так, сотні «Стаха» – 53 бійці, «Рубана» – 40, «Грузина» – 54, групі «Хріна» – 8 (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 180. Арк. 390). Відтак уже в березні 1948 р. ТВ-24 «Маківка» складалася з відділу «Мирона» чисельністю більше 50 осіб; перейшов держкордон у травні 1947 р., з його складу у серпні 1947 р. вбито 10 осіб. До цього часу група складалася з двох чот: «Тараска», «Орленка». У жовтні 1947 р. «Мирон» за станом здоров'я відійшов у Дрогобицький окружний провід. Після цього на базі сотні «Мирона» створили дві самостійні групи: «Тараса» (оперував на стику Старосамбірського і Стрілківського районів сам «Тараско» 22 грудня 1947 р. помер від тифу) і «Орленка» (оперувала у Дублянському і частині сіл Самбірського районів) (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 2. Т. 3. Арк. 6). Відділ «Тараска» після смерті останнього очолив повстанець «Рубан». Відтак група «Рубана» складалася з близько 25 бійців, постійного району свого оперування не мала, а перебувала завжди у русі на території Стрілківського, Старосамбірського, Хирівського і Нижньо-устрицького районів (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 2. Т. 3. Арк. 3, 7, 11).

Відтинки ТВ-24 «Маківка» на 15 вересня 1948 р. об'єднував: відділ «Грузина» – чисельністю 49 бійців (оперував у Славському, Сколівському і Боринському р-нах); відділ «Мирона» нараховував 37 бійців (оперував у Стрілківському, Нижньоустрицькому, Самбірському і Хирівському р-нах); відділ «Стаха» складався з 20 бійців діяв у Старосамбірському, Підбузькому і Турківському р-нах); відділ «Рубана» у складі 34 бійців (оперував у Стрілківському р-ні); підвідділ «Довбуша» складався з 9 бійців (оперував у Крукеницькому, Самбірському і Добромільському р-нах); підвідділ «Орленка» кількістю 14 бійців (оперував у Дублянському і Самбірському р-нах) (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 2. Т. 3. Арк. 10).

18 серпня 1948 р. чекістсько-військовою групою у Спринському лісі Стрілківського р-ну після 30-хвилинного бою ліквідовано групу кількістю 12 осіб. Чекісти писали, що втрат не мали. Під час операції захоплено: 2 ручні кулемети, 9 автоматів, 4 гвинтівки, 5 пістолетів, 12 гранат, 1500 патронів, 18 дисків до кулеметів і автоматів, 1 друкарську машинку, а також оунівські документи. Тут були накази «Хріна», «Стаха», «Кармелюка», звіти 6 районних (Стрілківського, Самбірського, Старосамбірського, Добромільського, Хирівського і Нижжанковицького районів перед Самбірським надрайонним проводом ОУН) проводів. Після ідентифікації були опізнані: 1) «Кармелюк»; 2) «Чорний» бунчужний (начальник штабу) (10.1945 р. – 08.1947 р.) сотні «Мирона», а пізніше «Березного», в останній час сотенний, очолював групу, яка діяла на території Хирівського р-ну; 3) «Острроверх» – чотовий, охоронець «Хріна»; 4) «Луговий» – старший вістун, кулеметник із особистої охорони «Хріна»; 5) «Садовий» – рядовий підпільник із охорони «Кармелюка»; 6) «Міт» – рядовий підпільник, кулеметник із охорони «Хріна». Крім цього, були ідентифіковані особи ще 3 підпільників, які до лютого 1948 р. перебували у сотні «Біра», а потім після її ліквідації були в охороні «Хріна». Двоє невпізнаних підпільників, як видно з вилучених документів, були членами Самбірського надрайонного проводу ОУН. Ці особистості невстановлені (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 180. Арк. 241–242; Спр. 161. Арк. 143).

На березень 1948 р. група «Орленка» нараховувала 30 осіб (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 2. Т. 3. Арк. 7). Вранці 4 березня 1948 р. оперативно-військова група Дублянського РВ МДБ, яку очолював начальник РВ – старший лейтенант Гусаков і нач. штабу батальйону 91 сп ВВ МДБ – капітан Воронов, проводячи за наявними агентурними даними прочісування с. Корнало-

вичі Дублянського р-ну, виявила і зав'язала бій із групою чисельністю 16 підпільників. У результаті тривалої перестрілки було вбито 12 підпільників і 3 захоплено живими. Одному підпільнику вдалося втекти. Серед загиблих були ідентифіковані: сотенний УПА «Орленко»; лікар сотні «Блакитний»; кущовий провідник «Кобза»; референт СБ кущового проводу ОУН «Доля»; охоронець «Блакитного» – «Гайдук»; кулеметник «Юрко»; рядові підпільники: «Трушка», «Клим», «Береза», «Осінній», «Шумний»; кухар куща «Стегловий». Захоплені живими підпільники: із охорони сотенного «Орленка» – «Вишневий», рядовий «Блакитний» і зв'язкова куща «Кобзи» під псевдо «Люба». При операції захоплені: 1 ручний кулемет, 9 автоматів, 1 гвинтівка, 4 пістолети, 3 гранати, 300 патронів і велика кількість оунівських документів (ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 32 (1960). Спр. 9. Арк. 133–134; Ф. 71. Оп. 6. Спр. 181. Арк. 191; УПА в світлі документів, 1960: 308).

У ніч на 6 грудня 1944 р. міськрайвідділами НКДБ і НКВС за участі підрозділів бійців 56 запасного полку, який дислокувався у м. Самбір, організовано прочісування населених пунктів, розташованих на кордоні зі Старосамбірським р-ом, де, за агентурними даними, розташовувалася сотня УПА. В результаті цього вдалося у с. Звір Самбірського р-ну оточити відділ УПА чисельністю 70 бійців, які мали на озброєнні автомати, гвинтівки і декілька ручних кулеметів. У результаті перестрілки вбито 34 бійців і 6 осіб взяли у полон. Зі сторони чекістів загинули 4 і 3 поранили. Заарештували В. Скворцова-«Медведя», який повідомив, що сотенний П. Миколенко-«Байда» перебуває на лікуванні у с. Бітля Старосамбірського р-ну (ГДА СБУ. Ф. 71. Оп. 6. Спр. 13. Арк. 105).

Висновки. Незважаючи на великі труднощі і безперервний тиск з боку репресивно-каральної системи, відділи УПА навіть після значних втрат виявляли змогу реорганізуватися та відновитися. Безумовно, що велику заслугу у цьому потрібно віддати підтримці місцевого населення та притоку активної молоді в ряди борців за волю України. Після знищення УПА підпільна боротьба ОУН тривала ще декілька років.

Після розформування відділів УПА (наказ ГВШ ч. 2/49 від 3.09.1949 р.) останній командир ТВ-24 «Маківка» С. Стебельський-«Хрін» із невеликою групою бійців перейшов на Захід. Решту стрільців і командирів відділів УПА перейшли у збройне підпілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- АУСБУ ЛО – Архів управління Служби безпеки України у Львівській області.
- Веденєєв, Биструхін, 2006 – Веденєєв Д., Биструхін Г. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940 – 1950-ті роки. Київ: К.І.С., 2006. 568 с.
- Веденєєв, Биструхін, 2007 – Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945 – 1980-ті роки. Київ: К.І.С., 2007. 568 с.
- Виханський, 2004 – Виханський Б. Дублянська околиця Самбірщини. Дрогобич: Коло, 2004. 400 с.
- Гаврилюк, 1997 – Гаврилюк М. Збройна боротьба УПА на теренах Дрогобиччини // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Том 4. Дрогобич: [б.в.], 1997. С. 421–436.
- Галів, 2007 – Галів М. Бойовий шлях сотні УПА «Булава» (1943 – 1948) // Український визвольний рух. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2007. Збірник 11. С. 138–166.
- ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України.
- Гром, 2002 – Гром Г. Нагуєвичі. Дрогобич: ВФ «Відродження», 2002. 288 с.
- Данилишин, 2012 – Данилишин О. Повстанськими стежками Жидачівщини. Підрозділи, бої, бункери, кривки... Дрогобич: Коло, 2012. 514 с.
- Дем'ян, 2000 – Дем'ян Г. Бандерівці. К.: Українська Видавнича Спілка, 2000. Кн. 1. 130 с.
- Дем'ян, 1996 – Дем'ян Г. Повстанський рух ОУН і УПА в 1940 – 1960-х // Сколівщина. Львів: [б.в.], 1996. С. 136–196.
- Ішук, Ніколаєва, 2010 – Ішук О., Ніколаєва Н. Кур'єрський зв'язок між закордонними частинами ОУН та підпіллям ОУН і УПА в Україні в 1944 – 1955 роках // Воєнна історія. 2010. № 1 (49). С. 54–69.
- Кентій, 1999а – Кентій А. Нарис боротьби ОУН – УПА в Україні (1946 – 1956 рр.). Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. 111 с.
- Кентій, 1999б – Кентій А. Українська повстанська армія в 1944 – 1945 рр. Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. 220 с.
- Киричук, 2000 – Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40 – 50-х років ХХ століття. Львів: ЛДУ імені Івана Франка, 2000. 304 с.

- Киричук, 2003 – Киричук Ю. Український національний рух 40 – 50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. Львів: Добра справа, 2003. 464 с.
- Когут, 2001 – Когут М. Герої не вмирають... Кн. 1. Дрогобич: Відродження, 2001. 62 с.
- Когут, 2002 – Когут М. Герої не вмирають... Кн. 2. Калуш: Артекс, 2002. 72 с.
- Когут, 2003 – Когут М. Герої не вмирають... Кн. 4. Нарис, спогади. Калуш: Артекс, 2003. 52 с.
- Когут, 1999 – Когут М. Повстанська доля Байрака. Дрогобич: Відродження, 1999. 48 с.
- Літопис УПА, 1990 – Літопис Української Повстанської Армії / уряд. Петро Содоль. Торонто, Літопис УПА, 1990. Т. 18: Група УПА «Говерля». Документи, звіти та офіційні публікації: Кн. 1. 328 с.
- Мороз, 1999 – Мороз В. Воєнна округа УПА «Маківка» // Бойківська думка. Сколе, 1999. 16 жовтня. С. 6.
- Мороз, 2000 – Мороз В. Українська Народна Самооборона (УНС) на терені Дрогобицької області (1943 рік) // Визвольний шлях. 2000. Кн. 6. С. 54–72.
- Перегінець, 2008 – Перегінець В. Слідами лемківської сотні. Історико-краєзнавча розповідь про сотню Хріна (Степана Стебельського). Калуш: ПП «Копі-центр», 2008. 88 с.
- Русначенко, 2002 – Русначенко А. Народ збурує: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х роках. Київ: Університетське видавництво «Пульсари», 2002. 519 с.
- Содоль, 1995 – Содоль П. Українська Повстанча армія 1943 – 1949. Довідник другий. Нью-Йорк: Пролог, 1995. 295 с.
- Содоль, 1994 – Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943 – 1949: Довідник перший. Нью-Йорк: Пролог, 1994. 199 с.
- Содоль, 1990 – Содоль П. Карпатська Група УПА «Говерля» // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 18: Група УПА «Говерля». Документи, звіти та офіційні публікації / [упоряд. Петро Содоль]. Торонто: Видавництво «Літопис УПА», 1990. Кн. 1. С. 3–18.
- УПА в світлі документів УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942 – 1950 рр. – Бойові дії УПА за 1943 – 1950 рр. [Б.м.]: Видання Закордонних частин ОУН, 1960. Ч. 2. 444 с.
- Щур, 2004 – Щур Р. Курінь УПА «Бойки» імені Богдана Хмельницького. Львів: Новий час, 2004. 150 с.
- Щур, 2006 – Щур Р. Підгородецька школа: сторінка історії. Львів: Коло, 2006. 136 с.

REFERENCES

- AUSBULOV – Arkhiv upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Lvivskii oblasti [The Archive of the Security Service of Ukraine Administration in Lviv oblast].
- Viedenieiev, Bystrukhin, 2006 – Viedenieiev D., Bystrukhin H. «Povstanska rozvidka diie tochno y vidvazhno...» [«The Insurgent Intelligence Operates With Precision and Bravery...»]. The documentary inheritance of special purpose units of the Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army. Dokumentalna spadshchyna pidrozdiliv spetsialnogo pryznachennia orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv ta Ukrainkoi povstanskoj armii. 1940 – 1950-ti roky. Kyev: K.I.S., 2006. 568 s. [in Ukrainian]
- Viedenieiev, Bystrukhin, 2007 – Viedenieiev D., Bystrukhin H. Dvobii bezkompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii [An Uncompromising Combat. The Opposition of Special Subdivisions of OUN with Soviet Special Operations Forces]. 1945 – 1980-ti roky. Kyev: K.I.S., 2007. 568 s. [in Ukrainian]
- Vykhanskyi, 2004 – Vykhanskyi B. Dublianska okolitsia Sambirshchyny [Dybliany Neighbourhood of Sambir Land]. Drohobych: Kolo, 2004. 400 s. [in Ukrainian]
- Haliv, 2007 – Haliv M. Boiovyi shliakh sotni UPA «Bulava» [The Fighting Path of the OUN Century (Sotnia) «Bulava» («Mace»)] (1943–1948) // Ukrainkyi vyzvolnyi rukh. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu, 2007. Zbirnyk 11. S. 138–166. [in Ukrainian]
- Havryliuk, 1997 – Havryliuk M. Zbroinaborotba UPA na terenakh Drohobychchyny [UPA Armed Conflict in the Drohobych Region] // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka. Tom 4. Drohobych: [b.v.], 1997. S. 421–436. [in Ukrainian]
- Haliv, 2007 – Haliv M. Boiovyi shliakh sotni UPA «Bulava» [The Fighting Path of the OUN Century (Sotnia) «Bulava» («Mace»)] (1943 – 1948) // Ukrainkyi vyzvolnyi rukh. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu, 2007. Zbirnyk 11. S. 138–166. [in Ukrainian]
- HDA SBU – Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of Security Service of Ukraine]
- Hrom, 2002 – Hrom H. Nahuievychi [Naguevichi]. Drohobych: VF «Vidrodzhennia», 2002. 288 s. [in Ukrainian]
- Danylyshyn, 2012 – Danylyshyn O. Povstanskymy stezhkamy Zhydachivshchyny. Pidrozdily, boi, bunkery, kryivky... [Along the Insurgents' Tracks in Zhydachiv Land: Divisions, Battles, Bunkers, Covers]. Drohobych: Kolo, 2012. 514 s. [in Ukrainian]

Demian, 2000 – Demian H. Banderivtsi [Banderivtsi]. Kyiv: Ukrainska Vydavnycha Spilka, 2000. Kn. 1. 130 s. [in Ukrainian]

Ilnytskyi, 2016 – Ilnytskyi V. Do pytannia funktsionuvannia viddiliv UPA na Chernivechchyni (1944 – 1945) [Functioning of the UPA (Ukrainian Insurgent Army) squads in Chernivtsi region] // Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk / [holovnyi redaktor V. Ilnytskyi]. Drohobych: Posvit, 2016. Vyp. 1. S. 60–68. [in Ukrainian]

Kentii, 1999a – Kentii A. Narys borotby OUN–UPA v Ukraini (1946 – 1956 rr.) [On functioning of UPA departments in Chernivtsi land; An outline of the struggle of OUN-UPA in Ukraine (1946 – 1956)]. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. 111 s. [in Ukrainian]

Kentii, 1999b – Kentii A. V. Ukrainska povstanska armiiia v 1944 – 1945 rr. [Ukrainian Insurgent Army in 1944 – 1945] Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. 220 s. [in Ukrainian]

Kyrychuk, 2000 – Kyrychuk Yu. Narysy z istorii ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu 40 – 50-kh rokiv XX stolittia [Sketches of the History of Ukrainian National Liberation Movement of the 40 – 50s of the XX century]. Lviv: LDU imeni Ivana Franka, 2000. 304 s. [in Ukrainian]

Kyrychuk, 2003 – Kyrychuk Yu. Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40 – 50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka [Ukrainian Nationalist Movement of 1940s–1950s: Ideology and Practice]. Lviv: Dobra sprava, 2003. 464 s. [in Ukrainian]

Kohut, 1999 – Kohut M. Povstanska dolia Bairaka [The insurgent destiny of Bairak]. Drohobych, Vidrodzhennia, 1999. 48 s. [in Ukrainian]

Kohut, 2001 – Kohut M. Heroi ne vmyraiu... [Heroes Do Not Die] Kn. 1. Drohobych: Vidrodzhennia, 2001. 62 s. [in Ukrainian]

Kohut, 2002 – Kohut M. Heroi ne vmyraiu... [Heroes Do Not Die] Kn. 2. Kalush: Arteks, 2002. 72 s. [in Ukrainian]

Kohut, 2003 – Kohut M. Heroi ne vmyraiu... [Heroes Do Not Die] Kn. 4. Narys, spohady. – Kalush: Arteks, 2003. 52 s. [in Ukrainian]

Litopys UPA, 1990 – Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii / uporiad. Petro Sodol. Toronto, Litopys UPA, 1990. T. 18: Hrupa UPA «Hoverlia». Dokumenty, zvyty ta ofitsiini publikatsii [The UPA group «Hoverlia»: documents, reports and official publications]: Kn. 1. 328 s. [in Ukrainian]

Moroz, 1999 – Moroz V. Voienna okruha UPA «Makivka» [UPA Military District «Makivka»] // Boikivska dumka. Skole, 1999. 16 zhovtnia. S. 6. [in Ukrainian]

Moroz, 2000 – Moroz V. Ukrainska Narodna Samooborona (UNS) na tereni Drohobyskoi oblasti (1943 rik) [Ukrainian National Self-Defence (UNS) On the Territory of Drohobych Region (1943)] // Vyzvolnyi shliakh. 2000. Kn. 6. S. 54–72. [in Ukrainian]

Perehinets, 2008 – Perehinets V. Slidamy lemktivskoi sotni. Istoryko-kraieznavcha rozpovid pro sotniu Khrina (Stepana Stebelskoho) [Tracing the history of the Lemko company. A historical-regional study of Khrin's (the nom de guerre of Stepan Stebelskyi) company]. Kalush: PP «Kopi-tsentr», 2008. 88 s. [in Ukrainian]

Rusnachenko, 2002 – Rusnachenko A. Narod zburenyi: Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini y natsionalni rukhy oporu v Bilorusii, Lytvi, Latvii, Estonii u 1940 – 50-kh rokakh [The Revolted People: National liberation movement in Ukraine and national resistance movements in Belarus', Lithuania, Latvia, and Estonia in the 1940s – 1950s]. Kyiv, Universytetske vydavnytstvo «Pulsary», 2002. – 519 s. [in Ukrainian]

Sodol, 1995 – Sodol P. Ukrainska Povstancha armiiia [Ukrainian Insurgent Army] 1943 – 1949. Dovidnyk druhii. Niu-York, 1995. 295 s. [in Ukrainian]

Sodol, 1994 – Sodol P. Ukrainska Povstancha armiiia [Ukrainian Insurgent Army] 1943 – 1949. Dovidnyk pershyi. Niu-York, 1994. 199 s. [in Ukrainian]

Shchur, 2006a – Shchur R. Kurin UPA «Boiky» imeni Bohdana Khmelnytskoho [Bohdan Khmelnytskyi Kurin «Boiky» of UPA]. Lviv: Novyi chas, 2004. 150 s. [in Ukrainian]

Shchur, 2006b – Shchur R. Pidhorodetska shkola: storinka istorii [The School in Pidhorodtsi: Pages of History]. Lviv: Kolo, 2006. 136 s. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 06.04.2018 р.